

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 17 Sayı : 47 Ağustos 2024

Yayın Geliş Tarihi: 02.05.2024 Yayına Kabul Tarihi: 10.07.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1477353>

Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf/Citation: Çopur, Y. (2024). Aka Gündüz'ün Hikâyelerinde Kadın. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 266-288.

AKA GÜNDÜZ'ÜN HİKÂYELERİNDE KADIN

Yusuf ÇOPUR*

Öz

1884'te dünyaya gelen Aka Gündüz, romandan hikâyeye, tiyatrodan şiire pek çok türde eserler vermiştir. Yazar, içinde yaşadığı toplumun tarihi dönemlerine şahitlik etmiş, eserlerinde bu sosyal değişimlere sıklıkla yer vermiştir. Gündüz'ün ilk dönem hikâyelerinde (1909-1914) milli şuur teması ağırlıktadır. Yazarın ikinci dönem (1914-1923) öyküleri bu zamanı kapsar. Gündüz'ün Anadolu'yu konu alan öykülerinde mizahi bir anlatım vardır. Yazar, Anadolu'daki günlük yaşamı, sosyal meseleleri, ekonomik sorunları öykülerinde ele alır. Aka Gündüz'ün öykücülüğündeki üçüncü dönem olan Cumhuriyet sonrası (1923-1949) öykülerindeyse toplumsal konular ağırlıktadır. Aile, kadın, çocuk ve eğitim yazarın bu dönem en sık işlediği konulardandır. Aka Gündüz, son dönem öykülerinde toplum ve aile hayatında kadınların yaşadıklarına, onların sosyal sorunlarına, toplumun ahlak anlayışı altında çoğu zaman ezilmelerine değinir.

Anahtar Kelimeler: Aka Gündüz, hikâye, kadın.

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, copuryusuf@gmail.com, İstanbul/Türkiye

WOMEN IN AKA GÜNDÜZ'S STORIES

Abstract

Born in 1884, Aka Gündüz has produced works in many fields from novels to stories, from theater to poetry. The author witnessed the historical turns of the society in which he lived, and frequently included these social changes in his work: The theme of national consciousness predominates in Gündüz's early stories (1909-1914). Turkish nationalism is at the center of the author's stories of this period. The author's second period (1914-1923) stories cover this time. There is a humorous expression in Gündüz's stories about Anatolia. The author deals with the daily life, social issues and economic problems in Anatolia in his storie: In the post-Republic (1923-1949) stories, which is the third period in Aka Gündüz's storytelling, social issues are dominant. Family, women, children and education are the most common topics of this period. In her recent stories, Aka Gündüz talks about the experiences of women in society and family life, their social problems, and their oppression under the morality of the society.

Keywords: *Aka gündüz, story, women.*

1. GİRİŞ

Aka Gündüz, henüz on altı yaşında, Edebiyât-ı Cedîde topluluğu şairlerinin etkisiyle edebiyat hayatına başlar. Enis Safvet, Avni, Muallim ve Serkenkebîn gibi takma isimlerle pek çok şiir yazar. Yazarın ilk şiiri 1901 yılında *Mecmûa-i Edebiyye*'de (1315-1318) yayınlanır. Aka Gündüz, ilerleyen dönemlerde Selânik'te yayımlanan *Çocuk Bahçesi* (1903) ve *Genç Kalemler* (1911) dergilerinde yazar. Bu mecralardaki edebi çalışmalarıyla edebiyat camiasında tanınmaya başlar. Ak Gündüz edebiyat ortamına kazandırdığı dergilerle de adından söz ettirmiştir. Selânik'te haftalık *Kadın* gazetesini yayımlamış (1908) ve burada Seniha Hikmet adıyla yazdığı şiir ve makaleler ilgi uyandırmıştır. Daha sonra *Karagöz* (1908) gazetesinin başmuharrirliğini yapmış, Ubeydullah Efendi ile birlikte *Hak Yolu* adlı bir akşam gazetesi de çıkarmıştır (1910). Bir süre sonra

da İstanbul'da Ercümen Ekrem (Talu) ile beraber mizahî *Alay* dergisini yayımlamıştır.

Aka Gündüz, milli edebiyat akımına dahil olmasıyla edebiyat çevrelerinde iyice tanınmıştır. Aka Gündüz 1908 ila 1923 dönemlerinde yazdığı eserlerinde Rumeli Türklerinin kahramanlıklarına ağırlık vermiştir. Yazılarında Türklük duygusu hakimdir. Yazarın Cumhuriyet sonrası romanları imparatorluktan milli devlete geçiş dönemini yansıtır. Aka Gündüz'ün bu dönem eserlerinde kadın ve çocuk terbiyesi, suça ve fuhşa sürüklenmenin sosyal-psikolojik sebepleri, bâtil inançların kötü etkileri, savaşın doğurduğu ekonomik ve ahlâkî çöküş, inkılâplardan sonra ortaya çıkan yeni ve yerli hayat tarzının müdafaası ön plandadır.

Aka Gündüz, hikâye yazmaya 1909 yılında başlamıştır. Bu tarih, ülkenin çeşitli siyasi nedenlerle çalkantılar yaşadığı ekonomik olarak da yokluğun eşğine geldiği dönemleri kapsar. Osmanlı Devleti gibi büyük bir siyasi yapının her geçen zaman diliminde küçülmesi, insan ve toprak bakımından erimesinin önüne geçilemiyordu. Milletten başta ekonomik olmak üzere psikolojik durumu tam bir çöküntü halini yansıtıyordu. Tüm bu sosyal, siyasal ve ekonomik yansımalar Gündüz'ün hikâye anlayışını yakından etkiler. “Konu, dil ve üslup gibi ölçütler dikkate alındığında Gündüz'ün hikâyeciliğini İlk Hikâyeleri (1909–1914), Sürgün Yıllarına Ait Hikâyeleri (1914 – 1923) ve Cumhuriyet Sonrası Hikâyeleri olmak üzere üç döneme ayırabiliriz” (Oktay, 2008: 131).

Aka Gündüz hikâyelerini *Türk Kalbi*, *Türkün Kitabı*, *Hayattan Hikâyeler*, *Demirel*, *Meçhul Asker*, *Gazi'nin Ordusu*, *Türk Duygusu* adlı kitaplarda toplamıştır (Doğan, 2014: 26). Bunların dışında dönemin bazı gazete ve dergileri olan *Hakimiyet-i Millîye*, *Türk Yurdu*, *Tercüman*, *Tanin*, *Cumhuriyet*, *İleri*, *Haber*, *Açık Söz* gibi gazete ve dergilerde tefrika edilen roman ve hikâyesi vardır (Doğan, 2014; Nüzhet, 1937). *Hakimiyet-i Millîye'* nin ilk nüshası 10 Ocak 1920'de yayımlanması

ile birlikte Aka Gündüz, haftada iki kere çıkan bu gazetede peş peşe on hikâyesi yayımlanmıştır. Bunlardan beşi Millî Mücadele dönemi ile ilgilidir. Kurtuluş Savaşı'nın kanlı sahnelerini gören biri olarak hikâyelerini realist çizgiye yaklaştırmış, karşılıklı konuşma sahneleri ile olayları canlı bir şekilde yansıtmıştır (Doğramacıoğlu, 2007: 108). Gündüz'ün roman ve hikâyelerinde, çok değişik kahramanlara rastlanır. Yazar, olaylardan çok kahramanlara değer verir ve onları realist bir şekilde tasvir eder. Aka Gündüz'ün roman ve hikâyelerinde teknik kusurlar fazladır. Bunun yanı sıra öykülerdeki konuşmalar çok canlıdır. Yazarın öykülerinde zaman zaman mizahlaşan üslûbu göze çarpar (Akyüz, 2014: 186).

2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'nin kuruluş öncesi ve sonrası dönemine yakından şahitlik edip eserlerinde bu dönemleri ele alan Aka Gündüz'ün öykülerinde kadın temasının ne sıklıkla ve nasıl işlendiğini değerlendirmektir.

2.1. Kapsam ve Sınırlılık

Bu çalışma, Aka Gündüz'ün tefrika edilen ve kitaplarında yer alan 171 öyküsü ile sınırlandırılmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1. Aka Gündüz'ün Hikâyelerinde Tema		
	f	%
Kadın	35	21%
Savaş	79	46%
Yozlaşma	51	29%
Çocuk ve Eğitim	6	4%
Toplam	171	100%

Tablo 1 incelendiğinde Aka Gündüz'ün incelenen 171 öyküsünde en çok işlenen temanın (79) savaş olduğu, sonrasında yozlaşma (51) ve kadın olduğu dikkat çekmektedir. Yazarın incelenen 6 öyküsü de çocuk ve eğitim temalıdır. Aka Gündüz'ün öykü yazmaya başladığı ve devam ettiği dönemler dikkate alındığında (1909-1950) ele alınan temalarda savaş'ın ağırlıklı olması yazarın içinde yaşadığı toplumun gerçeklerini eserlerine taşıdığı bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Aka Gündüz'ün yaşadığı dönemin sosyal hayatını hikâyelerine yansıttığı görülmektedir. Yazarın yaşadığı döneme dair sosyal yaşama olan hassasiyeti, hikâyelerinde seçtiği konularda kendini gösterir (Kalaçay, 2020: 35). Ülkenin yaşadığı savaşlar, siyasal çalkantılar, ülkedeki rejim değişikliği ve sonrasında Cumhuriyet'in değerlerinin topluma aktarılması yazarın öykülerindeki temaları

etkilemiştir. Zira toplumdaki bu siyasal değişimler beraberinde kültürel değişim ve dönüşümleri de getirmiş, özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet-halk ilişkisi bağlamında, ticaret ve ekonomik hayatta yozlaşmalar kendini göstermiştir. Aka Gündüz, toplumsal değişim ve dönüşümleri konu ettiği öykülerinde kadın karakterlere ağırlık vermiş, kimi zaman Anadolu'nun geleneksel kadın anlayışını, ona toplumda biçilen “anne”, “evinin kadını”, gibi rolleri öykülerinde işlemiştir. Elbette savaşlar döneminin yozlaşma zeminin en çok etkilediği insanlar kadınlar olmuş ve bu durum yazarın öykülerinde sıkça konu edinmiştir.

Aka Gündüz'ün, sadece öykülerinde değil romanlarında da yukarıdaki tema sıralamasının olduğu görülür. Savaş ve kadın, yazarın romanlarında da en çok işlediği temalardır. Yazarın yirmi bir romanından altısının tek konusu Millî Mücadele'dir. Ve bu eserler “kadın” merkezdedir. *Dikmen Yıldızı* (1928), *Yıldız* (1930), *Tank-Tango* (1928), *Yayla Kızı* (1945), *Onların Romanı* (1933) ve *Bir Şoförün Gizli Defteri* (1943) adlı romanları hem savaşı hem de savaş dönemlerinde kadın'ı merkeze alması bakımından çok önemlidir. Gündüz'ün bu eserlerinde *birçok farkı türden kadın karakterler görülür. Okuyan kadın, köylü kadın, alafranga kadın, mücadeleci kadın, milliyetçi kadın bu tiplerden en önemlileri olarak öne çıkar. Kadınların birçok sosyal sorununa değinen yazar kadınlar arasındaki farkları daha çok Millî mücadele ekseninde değerlendirir* (Durmaz, 2021:1). İncelenen öykülere bakıldığında ise yazarın ağırlıklı olarak “ezilen kadın”ı öncelediğini ve bu öykülerde kadın'ın daha çok aile içindeki rollerine değindiği görülecektir.

Tablo 2. Aka Gündüz'ün Hikâyelerinde Kadın		
Yıllara Göre	f	%
1914	2	5%
1924	12	34%
1925	7	19%
1926	3	9%
1928	2	6%
1929	2	6%
1930	2	6%
1941	3	9%
1949	2	6%
Toplam	35	100,00%

Tablo 2 incelendiğinde Aka Gündüz'ün kadın temalı 35 öyküsünün ağırlıklı olarak (12) 1924 yılında yazdığı görülmektedir. Yazarın öykücülüğündeki ilk dönem olarak değerlendirilebilecek olan dönemde (1909-1924) Gündüz'ün sadece 2 öyküsünde kadına yer vermesi dikkat çekicidir. Aka Gündüz, içinde yaşadığı toplumun, ülkenin meselelerine kayıtsız kalmayan, bu meseleleri eserlerinde ele alan bir yazardır. Gündüz'ün Türk milliyetçiliğini merkeze aldığı ilk dönem hikâyelerinde, millî şuuru harekete geçirmeye yönelik konuların yoğunluk

kazandığını görülmektedir. Bir bakıma devrin şartları yazarın ilk dönem hikâyelerini yönlendirmiştir denilebilir (Oktay, 2008: 116).

İkinci sıradaysa 1925 yılı (7) yer almaktadır. 1914-1949 döneminde yazılan ve kadın temalı olan öykülerin yarısından fazlası (19) 1924 ila 1925 yılları arasında yazılmıştır. “Cumhuriyet döneminde kadın hem medeniyet projesinde hem milliyetçilik ideolojisinde Kemalist hareketin ‘harcı’ olur” (Göle, 1997: 90).

“Cumhuriyet yönetimi sosyal ve kültürel alanda yeni düzenlemelere giderken özellikle kadının Batılı hemcinslerine benzemesi için çaba gösterir. ‘Kara çarşaf’ içerisindeki Türk kadını ‘geri bırakılmış’ olarak nitelenirken, eğitilmiş meslek sahibi ve sosyal hayata katılan kadın tipi ise idealize edilmeye başlanır.” (Güneş, 2009: 23) Uygarlaşmanın ve ilerlemenin toplumdaki cinslerden yalnızca biriyle sağlanamayacağına dikkat çeken (Duman, 1997: 20) “Atatürk, kadın haklarının iyileştirilmesine özen gösterir ve ev içi rollerinin dışında toplumsal işlevler yüklenmesinin önemini vurgular” (Güneş, 2009: 23). Aka Gündüz öykücülüğünde ikinci bir dönemi işaret eden bu tarihler Cumhuriyet’in ilanından sonra toplumdaki sosyal değişimlerin en fazla yaşandığı senelerdir. Halk, Cumhuriyet rejimiyle tanışmış, onun kadınlara ve insanlara getirdiği yenilikleri yeni yeni duymaya yaşamaya başlamıştır. Bu anlamda Aka Gündüz’ün bu tarihlere denk gelen kadın temalı öyküleri anlamlıdır.

Aka Gündüz’ün hikâyeciliğindeki son dönemi “Cumhuriyetin ilanından sonra yazmış olduğu hikâyeleri içerir. Yazar, bu dönem yazdığı hikâyelerde genellikle sosyal konulara yer verir. Toplumun aileye ve kadına bakış açısı, ahlak ve namus anlayışı sıkı sık ele aldığı konulardır” (Oktay, 2008: 117).

Tablo 3. Aka Gündüz'ün Hikâyelerinde Kadın		
Yayınlandığı/Ait olduğu Yere Göre	f	%
Tefrika	29	83%
Kitap	6	17%
Toplam	35	100%

Tablo 3 incelendiğinde Aka Gündüz'ün kadın temalı öyküleri ağırlıklı olarak (29) tefrika halinde çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış; 6 öyküsü de kitaplarında yer almıştır. Tefrika edilen öykülerinden 26 tanesi *Cumhuriyet*'te, 2'si Hayat'ta ve 1 tanesi *Kahkaha*'da yayınlanmıştır. Yazarın kitaplarında yer alan kadın temalı öyküler ise *Türk Duygusu*'nda 3, *Odağın Defteri*'nde 1, *Zifaf Hatırası*'nda 1 ve *Hayattan Hikâyeler* kitabında 1 adettir.

Tablo 4. Aka Gündüz'ün Hikâyelerinde Kadın		
Konusuna Göre	f	%
Toplum Hayatında Kadın	18	52%
Aile Hayatında Kadın	17	48%
Toplam	35	100%

Tablo 4 incelendiğinde Aka Gündüz'ün kadın temalı 35 öyküsünde ağırlıklı olarak (18) toplum hayatında kadının yeri ve yaşamı ele alınmıştır. Yazarın kadın temalı 17 öyküsü de aile hayatında kadın konusunu içermektedir.

3. 1 Toplum Hayatında Kadın

Aka Gündüz'ün "Hemşire", "Zehra Abla", "Asri Kızlar V", "Heykeltraş", "Büyük Bir Romanın Hülasası", "Asri Kızlar III", "Isıtma Bezi", "Wilson Marşı", "Odalığın Defteri", "Kızı Güllünün Nizamı", "Acı Fakat Hakikat", "Küçük Sıhhiye Memurun Hikâyesi", "İlk Namuslu Gün", "Asri Kızlar IV", "Kız taşı", "2 Dans Arasında", "Dört Masumun Hikâyesi" ve "İstanbul Bayanı" adlı öykülerinde kadının toplum hayatından yansımalarına yer verilir.

Aka Gündüz'ün eserlerinde Kurtuluş Savaşı dönemi ve bu dönemlerdeki insan tiplerinden genişçe bahsedildiği görülmektedir. Özellikle erkek ve kadınları çoğu zaman belirli rollerde betimleyen yazar için kadınlar, erkeklere yardım eden cesur ve güçlü olarak ifade edilmektedir. Eserlerinde daha çok kadın karakterleri öne çıkaran Aka Gündüz bu karakterler üzerinden toplumsal olarak kadınların konumuna değinen bir duruşu da vardır (Durmaz, 2021:2).

Yazar, "Hemşire" adlı öyküde İffet adında bir kadının hikâyesini anlatır. İffet'in abisi ve erkek akrabalarının çoğu farklı cephelerde bir yıl içinde şehit olur. İffet, gönüllü bir hemşiredir. Savaş yaralılarının bulunduğu bir hastanede herhangi bir ücret talep etmeksizin çalışır. Tek gayesi vatanına hizmet etmektir. "Zehra Abla" hikâyesindeki Zehra Abla da tıpkı İffet gibi bir yurt gönüllüsüdür. Zehra Abla Bursa'daki Millî Mücadelecilerle iletişindedir. Buradan Ankara ile irtibat kurar. Vatana, millete yardım etmek istediğini, elinden ne gelirse yapacağını yetkililere bildirir. Bu öyküde "Türk kadınlığı yazar tarafından yüceltilir" (Sel, 2008:160). "İstanbul Bayanı"nda, Gönüllü olarak Millî Mücadeleye katılan İstanbullu bir kızın öyküsü anlatılır. Kızın kardeşi cephede subaydır. Kız, süslü kıyafeti ve sık

görünüşüne rağmen çevresindekilerin küçümsemelerine aldırmadan Millî Mücadeleye katılır.

“Asri Kızlar V”te modernleşme uğraşındaki Türk kadınının maruz kaldığı sosyal baskı işlenirken, “Heykeltraş”ta nişanlısı ve görünmesinin etkisiyle geleneksel davranışlarından kurtulup modernleşmeye başlayan Güzel Hanım anlatılır.

“Büyük Bir Romanın Hülasası”nda Anadolu’da bir kasabada seyyar tezgâhta kırtasiye malzemeleri satan Nihal; “Asrî Kızlar III”te bir bankada muhasebeci olarak çalışan Şekibe Hanım’ın çalışma hayatı ve kendi ayakları üzerinde durma mücadelesine yer verilir.

Aka Gündüz’ün, “Istma Bezi” öyküsünde, biri Fransızca, diğeri İngilizce konuşan kızların, annesinin de onlara Almanca karşılık vermesi ve hep birlikte gittikleri Mahmut Baba türbesine bez bağlarken dahi yabancı dille konuşmalarına değinilir. Yazar bu öyküde kendi köklerinden, geleneklerinden ve tarihinden habersiz kadınların yaşantılarını mizahi bir dille anlatır. Yazar, bu yaklaşımını romanlarında da sürdürür. Aka Gündüz, olması gereken kadın karakterler ile kötü yolda giden veya Batı hayranı olan kadınları ayrı ayrı tasnif edip bunlar arasında karşılaştırma yapar (Doğramacıoğlu, 2010: 1140). “Wilson Marşı” öyküsünde ise Amerikan Koleji öğrencisi Hâle’nin bu kurumdan aldığı eğitimin etkisiyle içinde yaşadığı toplumun örf, adet, gelenek ve görenekleriyle ahlak anlayışına ters davranışlarda bulunması konu edilir.

“Odalığın Defteri”nde, gerçek adı Hacer olan bir halayığın öyküsü anlatılır. Hacer, ilk olarak halayık olarak satıldığı evde adını Servet olarak değiştirir. Hacer’in bu evdeki macerası uzun sürmez ve başka bir eve yine halayık olarak satılır ve bu evdeki adı Gülşen olur. Hacer’in adı değişse de kaderi değişmez. Hikâye, Hacer’in bir “insan” olarak hayata tutunma çabasının bir yansımasıdır. “Kız Güllünün Nizami” adlı öyküde ise bir vali tarafından sürekli kollanan bir

komiserin tacizlerine maruz kalan Güllü'nün hazin hikâyesine yer verilir. Güllü yaşananları nişanlısı Mustafa'ya anlatmak istese de hem işinden olma hem de bir faciaya neden olma korkusundan susar. Komiser Güllü'nün tacizlerine karşı gelmesi sonucu kadına iftiralar atar ve Güllü nişanlısı Mustafa'nın komiserin iftiralarına inanması neticesinde nişanlısı tarafından öldürülür. "Acı... Fakat Hakikat"te eşince başka adamlara kiralanan kadının yaşadıklarına yer verilir. "İlk Namuslu Gün" öyküsünde de eşi ölünce kendisine "sahip çıkacağı" düşüncesiyle evlendiği kocası tarafından polisler "peşkeş" çekilen Ayşe'nin dramı anlatılır. "Nizam-ı İctimâî Divan-ı Âlisinde" adlı öyküde kocasının şiddetine maruz kalan bir kadının yaşadıkları ayrıntılarıyla anlatılır. "Asrî Kızlar IV" adlı öyküde bir eğlence gecesi davetiyle fuhuş tuzağına düşürülmek istenen Mart hanımın çevresinin yardımıyla bu tuzaktan kurtulmasına değinilir. Bu öykülerin ortak yönü "düşkün kadın"ı anlatmasıdır. Aka Gündüz, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda sosyal bir duyarlılığa dönüşen fuhşa sürüklenen kadın meselesini gerek romanlarında gerekse öykülerinde sıklıkla ele alır. İşgal yıllarından Cumhuriyet'e oradan da 1950'lere kadar, "fuhuş batağı içine saplanmış kadının iç dünyası, çevresi ile ilişkisi, kötü yola düşmede ailevi ve sosyal sebepler, bu durumun birey ve toplum üzerinde etkisi ve çıkış yolları Türk yazarlarının işlediği konulardan biri haline gelir. Yazarlarımız içinde bu sosyal yarayı en geniş şekilde ele alan Aka Gündüzdür" (Uğurlu, 2015:14).

"Kız Taşı" öyküsü, Büyük Taarruz'dan altı ay önce Uşak yakınlarındaki bir köyün yakınında yaşananları anlatır. Öyküde, "bir kızın düşman askerlerinin saldırısına uğraması neticesinde Büyük Taarruz başladıktan sonra durdurduğu bir düşman birliğinden oç alması anlatılır" (Sel, 2008:149).

"Küçük Sıhhiye Memurunun Hikâyesi"nde "sıhhiye memurunun hizmetçisi; kimsesiz, çaresiz bir kadının yaşadıklarına yer verilir. Kaymakam, malmüdürü, doktor ve jandarma güzel ve alımlı hizmetçiyi elde etmeyi başaramayınca, onun

sıhhiye memurunun metresi olduğunu dedikodusunu yayıp onu yıpratırlar. Kadının son derece iffetli olduğunun farkında olan sıhhiye memuru bu kadınla evlenerek onu olası tehlikeden kurtarır” (Güneş, 2009: 48).

“Dört Masumun Hikâyesi”nde Aşar Mültezimi Paşa Bey, ilk eşini cephede kaybeden yirmili yaşlardaki Erguvan Ayşe’yle gününü geçirip onunla eğlenmek, gündelik heveslerini yaşamak ister. Aşar Mültezimi Paşa Bey’in bu tavrına karşı çıkan Erguvan Ayşe, bu sefer, kendisi hakkında Paşa Bey’in yaydığı dedikodularla uğraşmak zorunda kalır. Tahsildar Nuri Efendi ve arkadaşları Erguvan Ayşe’nin yakın köylerden Ali Efe ve Aziz Efe ile gönül eğlendirmeye meyilli olduğu dedikodusunu yayarlar. Amaçları iki efeyi birbirine ve Ayşe’ye karşı kışkırtmaktır. Erguvan Ayşe, çevresini saran kötü niyetli insanların kimi zaman tacizleri kimi zaman da bu tür dedikodularıyla mücadele etmek zorunda kalır.

İncelenen öykülerde “toplum hayatında kadın” ekseninde 18 öykü yer alır. Bunların 8’inde yazar; “horlanan/aşağılanan kadınlar”ı, 4’ünde “kahraman kadınlar”ı, 3’ünde “modernleşen kadınlar”ı, 2’sinde “çalışan kadınlar”ı ve 1’inde yabancılaşan kadınlar”ı anlatır. Bu açıdan bakıldığında Aka Gündüz en çok kadınların toplum içinde aşağılanmasına, horlanmasına, kötü yola sürüklenmesine değinmiştir. Bu sonuç, yazarla aynı dönemlerde eser veren Halide Edip, Yakup Kadri, Burhan Cahit’e nazaran Aka Gündüz’de Osmanlı dönemi ve Mütareke/ Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki kadının durumunun kötümser işlendiğinin bir yansımasıdır (Uğurcan, 2023:308).

3. 2 Aile Hayatında Kadın

Aka Gündüz, “Masumların Günahı”, “Kırmızı Fener”, “Nizam-ı İçtima-i Divan-ı Âlisinde”, “Eski Özür Yeni Özür”, “Cibilliyet Meselesi”, “Emniyet Silahı”, “Yıldırımlar”, “Zıfaf Hatırası”, “Oturağın İçindekiler”, Bir Taksim Üç Buçuk”, “Bir Evlenme Hikâyesi”, “Asri Kızlar I”, “Bir Roman Komprimesi”, “Mim Hanım

Hazretleri”, “Adliyenin Karışık İsmi Faili”, “İki Cuma Arasında”, “Ayşe Kız x Fatma Kız= Saadet” ve “Asri Kızlar II” adlı öykülerde kadının aile hayatından yansımaları yer verir. Bu öykülerde ataerkil aile yapısı, görücü usulü evlenme, çok eşlilik, evlilikte yaş farkı, çıkar üzerine kurulan evlilik, evlilikte sınıfsal farklılıklar ne nişanlı kızlar gibi konular ele alınır. Genel olarak bu öykülerdeki kadınlar da özelden genele, kocalarının, ailesinin, komşularının, akrabalarının ve toplumun “mağdur” ettiği kadınlardır. Aka Gündüz'ün kadının aile hayatından yansımalarını verdiği bu öykülerde kadınlar kimi zaman çok eşliliğin bir nesnesi (Oturağın İçicindekiler), kimi zaman kendilerinden yaşça çok büyük adamların zevk nesnesi (Bir Evlenme Hikâyesi), kimi zaman bir çıkar merkezi (Asri Kızlar I) kimi zaman da sınıfsal farklılığın dışladığı (Mim Hanım Hazretleri) bir insan olarak yer alırlar.

“Kırmızı Fener”de Mualla üzerinden çarpık aile ilişkileri anlatılır. Mualla evlidir. Başka bir adamdan hamile kalır. Çocuğunu aldırır. Kocası ondan habersizdir zira onun da gönlü başka bir kadındadır. “Nizam-ı İçtima-i Divan-ı Âlisinde” adlı öyküde eşinden şiddet gören bir kadın, “Masumların Günahı”nda hikâyesinde eşini çok seven Defterdar’ın karısı tarafından aldatılması, “Eski Özür, Yeni Özür”de çapkınlığını sonlandırmak için evlenen Mesut Sıdkı’nın evlendikten sonra daha çapkın oluş eşini aldatması, “Cibilliyet Meselesi”nde çıkar üzerine kurulan bir evlilikten bahsedilir. Nuri Bey bir paşanın dul eşiyle rahat bir hayat yaşamak için evlenir ve bir gün hizmetçisiyle karısını aldattığı fark edilir. “Emniyet Silahı”nda eşini metreslerle aldatan Ahmet Bey’in yaşadıkları anlatılır. “Yıldırımlar”da diğer öykülerden farklı olarak birbirine çok sadık Selma Hanım ve Afif Bey’in her türlü iftira çabalarına rağmen birbirlerine sıkıca sarılıp evliliklerini devam ettirmelerine değinilir. Bu yönüyle bu öykü diğer tüm öykülerden ayrılır. Bu öyküde aldatan ve aldatılan yoktur. Kıskaçlıklar neticesinde atılan iftiralara rağmen birbirine inanan ve güvenen insanlar vardır. “Zıfır Hatırası”nda görücü usulüyle evlendirilen Şukufe Canan’ın yaşadıkları anlatılır. Yazar, görücü usulüyle

evliliklerin kadınların hüsraniyla sonuçlanacağını örnekleriyle işler (Güneş, 2009: 81). “Oturağın İçindekiler”de eşinin metresi Lokum Kızını kıskanmayan, onu bir kuma değil hizmetçi olarak gören bir kadının durumuna değinilir. “Bir Taksim Üç Buçuk”ta çok eşlilik konusu ele alınır. Mısırlıların Boğaziçi’ndeki sarayında kâhya olarak çalışan Nuri Efendi, üç kadınla evlidir. Nuri Efendi’nin üç eşi de kendilerinin Nuri Efendi’nin tek eşi olduğunu sanırlar. “Bir Evlenme Hikâyesi”nde kendisinden yaşça çok büyük bir kadınla evlenen gencin duygularına yer verilir. “Asrî Kızlar I” de yine diğer öykülerden farklı olarak evliliğin temelini sadakat olduğuna vurgu yapan bir kadının (Gülsüm Hanım) kendisine evlilik teklifinde bulunana adama karşı tavrına değinilir. “Bir Roman Komprimesi”nde evlenmesine kısa bir süre kala nişanlısı Nazif’in kendisinden altı yaş büyük, çok zengin bir kadınla nikâhının kıyıldığını öğrenen Muallim Hanımın yaşadıkları anlatılır. “Mim Hanım Hazretleri”nde dar gelirli bir memur olan Lutfi’nin, Mim Hanım gibi güzel sosyete bir kadınla evlenme fikrine arkadaşlarının ekonomik gelirinin düşük oluşu dolayısıyla olumsuz yaklaşımı anlatılır (Güneş, 2009: 105). “Adliyenin Karışık İsm-i Faili”nde de evlilikte sınıfsal farklılıkların etkisinden bahsedilir. “Asrî Kızlar II” de nişanlılık süreçleri anlatılırken “İki Cuma Arasında” adlı öyküde eş seçiminde sınıfsal farklılıkların etkilerinden bahsedilir.

Aka Gündüz’ün kadını “aile hayatı” ekseninde ele aldığı 17 öyküsü vardır. Bu öykülerin 7’sinde aldatılan kadını, 5’inde sınıfsal farklılıklar bakımından çarpık evlenmeler yaşayan kadınlar, 1’er tane de şiddet gören, aldatan, onurlu, mutlu ve zorla evlendirilen kadınlar anlatılır. Yazar incelenen öykülerinde, kadının ve onun toplumdaki, ailedeki yerini bir sosyal bir mesele olarak görür. Bu yaklaşım “Aka Gündüz’ün eserlerinde kadın ve kadının sosyal yaşamdaki yeri başta olmak üzere tüm “toplumsal bozukluklara, haksızlıklara saldırı”nın bir göstergesidir (Sel, 2008:154).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Türk edebiyatında kadın ve onun modernleşmesi, aile ve toplum hayatındaki yeri gibi konular, Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı'ndan itibaren yoğun bir şekilde ele alınmıştır. Aka Gündüz, başta romanlarında olmak üzere öykülerinde de bu konulara değinmiştir. Yazarın eserlerindeki kadın karakterlerin çeşitliliği ve sosyal yönlerin ayrıntılı irdelenmesi, onun bu konudaki hassasiyetini gösteren bir tercihtir, denilebilir.

Yazarın kadın temalı 35 öyküsünden 18'sinin kadının toplum hayatındaki yerini ele aldığı belirtilmiştir. Daha detaylı bir incelemede yazarın bu 17 öyküsünden 2'sinin "kahraman kadın", 2'sinin "gelenek- değişim ekseninde kadın", 2'sinin "çalışan kadın", 2'sinin alafanga kadın", 8'inin "ezilen kadın" ve 1'inin de "ev kadını"nu konu edindiği görülmektedir. Aka Gündüz'ün incelenen öykülerinde aile hayatında kadın konusunda yazarın ağırlıklı olarak "ezilen kadın"ı konu edindiği dikkat çekmektedir. Gündüz, toplumun savaş ve yoksulluk zamanlarında en çok yaralanan insanları olarak kadınları ön plana çıkarmış, ekonomik ve sosyal sıkıntıların yanı sıra aile içinde de kadının eziyetlerine, mecburiyetlerine, ayakta kalma mücadelesine, toplumun değer yargılarıyla hakir görülmesine, kadının her yönüyle "incinmiş" sesine kulak vermiştir.

Aka Gündüz'ün öykülerinde yer verdiği kadınları "Aile hayatında" ve "Toplum hayatında" kadın olarak sınıflandırmak mümkündür. Gündüz'ün incelenen öykülerinde kadının aile hayatındaki yeri ve yaşadıklarını anlatması onun toplumun her katmanına hâkim bir gözlem gücünün yansımasıdır. Yazarın aile hayatında ele aldığı kadınlara yakından bakıldığında şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır:

Aldatan kadın: "Kırmızı Fener"de Mualla, "Masumların Günahı"nda defterdar'ın eşi.

Aldatılan kadın: "Eski Özür Yeni Özür"de Mesut Sıdkı'nın eşi, "Cibilliyet Meselesi"nde Nuri Bey'in eşi, "Emniyet Silahlı"nda Ahmet Bey'in eşi, "Bir Roman Kopmimesi"nde Muallim Hanım.

Şiddet gören kadın: "Nizam-ı İctima-i Divan-ı Âlisinde" öyküsünde kahramanın ablası.

Eşiyle mutlu kadın: "Yıldırımlar"da Selma Hanım.

Görücü usulüyle evlendirilen kadın: "Zifaf Hatırası"nda Şukufe Hanım.

Sessiz, sinmiş kadın: "Oturağın İçindeki"lerde eşinin hizmetçisini aldatmasına göz yuman, bu durumu görmezden gelen kadın.

Genç erkeklerle evlenen kadın: "Bir Evlenme Hikâyesinde", Kendisinden onlarca yaş küçük olan gençle evlenen, onun gençliğine kapılan kadın.

Aka Gündüz'ün kadını aile içinde ele aldığı öykülerde ağırlıklı olarak aldatılan kadınlara yer verdiği görülmektedir. Yazarın tüm öyküleri içinde savaştan sonra ele aldığı temanın yozlaşma olması, yazarın sadece siyasal ve ekonomik değil aynı zamanda aile içi duyguların, değerlerin de yozlaşmasına yakından değindiği anlaşılmaktadır. İncelenen öykülerde kocasını aldatan iki kadına yer verilmesi aile ilişkilerinin tek yönlü değil, evlenme kurumunun her iki taraftan da derinden sarsıldığı bir dönemi işaret etmektedir. Aka Gündüz'ün kadın temalı öykülerinde eşiyile karşılıklı güven ve sadakate dayalı bir birliktelik yaşayan tek kadın "Yıldırımlar"daki Selma Hanım'dır. Selma Hanım ve kocası Afif Bey, dönemin ahlaki bozulmuşluğuna yazarın verdiği anlamlı bir "cevap"tır denilebilir. Bu öyküde her türlü iftira ve entrikaya karşın eşlerin birbirlerine olan güven ve sevgileri neticesinde huzurlu bir evlilik hayatı vardır. Genel bir ifadeyle aile merkezli öykülerde Aka Gündüz'ün öykülerinde yer verdiği kadınlar, aldatılan ve aldatan kadınlardır.

Aka Gündüz'ün öykülerinde yer verdiği kadınların bir kısmı da toplum hayatında yaşadıklarıyla ele alınır. Bu öykülerindeki kadınlar incelendiğinde şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır:

Kahraman kadın: “Hemşire” ve “Zehra Abla”, “İstanbul Bayanı”.

Gelenek değişim ekseninde kadın: “Asri Kızlar V”, “Heykeltraş”.

Çalışan kadın: “Büyük Bir Romanın Hülasası”, “Asri Kızlar III”.

Alafranga kadın: “Isıtma Bezi”, “Wilson Marşı”.

Ezilen kadın: “Odalığın Defteri”, “Kızı Güllünün Nizamı”, “Acı Fakat Hakikat”, “İlk Namuslu Gün”, “Asri Kızlar IV”, “Kız taşı”, “Küçük Sıhhiye Memurun Hikâyesi”, “Dört Masumun Hikâyesi”.

Ev kadını: “2 Dans Arasında” (Güneş, 2009).

Aka Gündüz'ün öykülerinde yer verdiği ve toplum hayatındaki yerleri ve yaşadıklarıyla değiştiği kadınların çoğunluğu kendi ayakları üzerinde durma çabasına rağmen, ezilen, hor görülen, küçümsenen kadınlardır. Bu kadınlardan kimisi çalışma hayatında tacize maruz kalır “Kız Güllünün Nizamı”ndaki Güllü ve “İlk Namuslu Gün”deki Ayşe; kimisi de”, “Küçük Sıhhiye Memurun Hikâyesi” ve “Dört Masumun Hikâyesi”nde olduğu gibi çevresiyle savaşmayı göze alıp bir kadın olarak kendi varlığının koruyucusu olur. Yazarın toplum merkezli öykülerindeki kadınlar aile merkezli ele aldığı kadınlardan daha güçlüdür. Gündüz'ün aile içinde yer verdiği kadınlar daha çok edilgen ve sessiz, sinmişken toplum içinde yer verdiği kadınlar daha mücadeleci ve özgüvenlidir. Bu durum, yazarın öykülerini yazdığı 1904-1949 dönemler dikkate alındığında siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan büyük sarsıntıların yaşandığı dönemlerde kadının aile içinden topluma karışmasının onun kendini gerçekleştirme bakımından ne

kadar değerli olduğu görülmektedir. Aka Gündüz, bir yandan ülkenin içinden geçtiği büyük siyasal ve sosyal depremleri aile içindeki kadın üzerinden yansıtırken diğer yandan aileden topluma karışan kadının yaşadığı sıkıntıları, hor görülmelere dikkat çeker.

Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Akyüz, K. (2014). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp.
- Doğan, A. (2014). *Aka Gündüz*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Doğramacıoğlu, H. (2007). "Aka Gündüz'ün Yayımlanmamış Millî Mücadele Hikâyeleri." *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 7, 107-122.
- Doğramacıoğlu H. (2010). "Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın Karakterler ve Kadın Sorunları." *Turkish Studies*, 5 (3), 1140.
- Duman, D.- Duman, P. (1997). "Kültürel Bir Değişim Aracı Olarak Güzellik Yarışmaları." *Toplumsal Tarih*, 7 (42), 20.

- Durmaz, M. (2021) *Aka Gündüz'ün millî mücadele içerikli romanlarında kadın*.
Kilis: 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Merkezi, Yayınlanmamış
Doktora tezi.
- Göle, N. (1997). *Modern mahrem*. İstanbul: Metis.
- Gündüz, A. (1911). *Türk kalbi*. İstanbul: Matbaa-i Hukukiye.
- Gündüz, A. (1913). *Türk'ün kitabı*. İstanbul: Selanik Matbaası.
- Gündüz, A. (1914). *Odalgın defteri*. İstanbul: Cem'i Kütüphanesi.
- Gündüz, A. (1914). *Zıfâf hatırası*. İstanbul: Cem'i Kütüphanesi.
- Gündüz, A. (1916). *Katırcıoğlu Avcı Sultan Mehmet devrinde 1508-1509*.
İstanbul: Cem'i Kütüphanesi.
- Gündüz, A. (1919). *Kurbağacak*. İstanbul: Cem'i Kütüphanesi.
- Gündüz, A. (1928). *Hayattan hikâyeler*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Gündüz, A. (1930). *Demirel'in hikâyeleri*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit
Kitaphanesi-Burhanettin Matbaası.
- Gündüz, A. (1930). *Meçhul asker*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi-
Burhanettin Matbaası.
- Gündüz, A. (1941). *Gazi'nin gizli ordusu*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit
Kitaphanesi-Burhanettin Matbaası.
- Gündüz, A. (1941). *Türk duygusu*. Ankara: Akba Kitabevi.
- Güneş, M. (2009). *Aka Gündüz'ün roman, hikâye ve tiyatrolarında sosyal meseleler (1909-1958)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora tezi.
- Kalaçay, Ş.B. (2020). *Aka Gündüz'ün Türk kalbi adlı eserinin harf aktarımı ve söz
varlığı incelemesi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Oktay, M. (2008). *Aka Gündüz'ün hayatı, sanatı ve eserleri*. Konya: Selçuk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Sel, P. (2008). *Cumhuriyet dönemi hikâyelerinde Anadolu (1923-1950)*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uğurcan, S. (2023). "Erken Dönem Cumhuriyet Romanlarında Kadına Bakışlar." *Aydın Trklk Bilgisi Dergisi*, 9 (297- 315).
- Uğurlu, A.S. (2015). "Aka Gündüz'n Kaleminden Fuhşa Srklenen Kadınlar." *U.. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(28), 11-30.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Aka Gündüz is becoming stronger in literary circles with his involvement in the national literature movement. Aka Gündüz describes in detail the heroism of the Rumelian Turks in his works written between 1908 and 1923. A sense of Turkishness prevails in his writings. It reflects the author's transition from the empire of the novels to the national state after the Republic. Aka Gündüz's foreground is the upbringing of women and children in this period, the social-psychological reasons for being dragged into crime and prostitution, the bad effects of superstitions, the economic and moral situation in which war arose, and the defense of the new and indigenous lifestyle that emerged after the revolutions. A wide variety of heroes are encountered in Gündüz's novels and stories. The author values heroes more than events and portrays them realistically. Technical flaws in Aka Gündüz's novels and stories are harmless. In addition, the conversations in the stories are very lively. The author's sometimes humorous style stands out in his stories (Akyz, 2014: 186).

Method

This study is limited to Aka Gündüz's 171 stories that were serialized and included in his books. 171 stories of Aka Gündüz were read verbatim from the specified sources and examined in accordance with the content of the study.

Findings (Results)

It can be seen that Aka Gündüz's stories reflect the social life of the period in which he lived. The author's sensitivity to the social life of the period he lived in

also reveals itself in the subjects he chooses in his stories (Kalaçay, 2020: 35). The wars in the country, political turmoil, regime change and the subsequent transfer of Republican values to society affected the themes in the author's stories. Because these political changes in society brought about cultural changes and transformations, corruption manifested itself in trade and economic life, especially in the context of state-public relations, in the first years of the Republic. Aka Gündüz focused on female characters in her stories about social changes and transformations, and sometimes used Anatolia's traditional understanding of women and the roles assigned to her in society, such as "mother" and "housewife", in her stories. Of course, the people most affected by wartime corruption were women, and this was often the subject of the author's stories.

“As the Republican administration moves towards new processes in the social and cultural fields, it strives to make women, in particular, resemble their Western counterparts. While the Turkish woman in the 'black chador' is described as 'left behind', the type of woman who is educated, professional and participates in social life begins to be idealized.” (Güneş, 2009: 23) It should be noted that civilization and progress cannot be achieved solely by the genders in society (Duman, 1997: 20) “Atatürk shows the care of women's rights and emphasizes the improvement of their use, excluding their domestic roles” (Güneş, 2009: 23). These dates, which marked a second period in Aka Gündüz's storytelling, are the ones where the most social changes took place in society after the proclamation of the Republic. The people have become acquainted with the Republican regime and have just begun to hear about the innovations offered to women and people. In this sense, Aka Gündüz's women's stories corresponding to these dates are meaningful.

Aka Gündüz's latest period in storytelling includes the stories he wrote after the declaration of the Republic. The author generally includes social practices in the stories he wrote during this period. "Society's perspective on family and women, and the understanding of morality and honor are topics that are frequently discussed" (Oktay, 2008: 117).

Conclusion and Discussion

In Turkish literature, issues such as women and their modernization, their place in the family and social members have been discussed intensively since the Tanzimat period Turkish Literature. Aka Gündüz touched upon these issues in his stories, especially in his novels. It can be said that the variety of female characters in the author's treatment and the detailed examination of their social details are a choice that shows the distinctiveness of these characteristics.

18 of the author's 35 stories about women's history were stated by considering the place of women in society. In a more detailed examination, out of these 17 stories of the author, 2 are "heroic women", 2 are "women in the flow of tradition-change", 2 are "working women", 2 are "traditional women", 8 are "oppressed women" and It is seen that 1 of them is about "housewife". It is noteworthy that in Aka Gündüz's analyzed stories, the authors mainly focus on "oppressed women" when it comes to family members. Gündüz has highlighted women as the people who are most injured in times of war and poverty, and in addition to economic and social problems, women's oppression, obligations, struggle to survive within the family, being despised by social values, and the "hurt" voice of women are heard everywhere.